5.1 Pravopis

5.1.1 Ločila

V strokovno-znanstvenem pisanju imajo ločila enako vlogo kot v splošnem jeziku, je pa tu nekaj posebnosti.

5.1.1.1 Pika

5.1.1.1.1 Pika pri številniku

Znano je, da glavni številniki, napisani s številko, pike nimajo, medtem ko jo vrstilni imajo. Dvom lahko nastane pri mestniku in orodniku. Kako bi naslednja dva primera napisali sami: *v 5 dneh od prodaj* ALI *v 5. dneh od prodaje*; *s 5 projektnimi partnerji* ALI *s 5. projektnimi partnerji*? Pravilen je zapis *v 5 dneh od prodaje* in *s 5 projektnimi partnerji*. Da gre tu za glavni številnik, je najlepše razvidno, če številnika postavimo v imenovalnik: *Bilo je 5 /= pet/ dni od prodaje*; *Bilo je 5 /= pet/ projektnih partnerjev*. Če bi bila pika pravilna, bi šlo za zvezi *peti dan* in *peti partner*, kar pa v zgornjih primerih ne drži. Tudi vprašalnici sta različni: po glavnem številniku se vprašamo s *Koliko?*, po vrstilnem pa s *Kateri po vrsti?*. Vrstilni številniki imajo ob sebi večinoma samostalnik oz. samostalniško zvezo v ednini, medtem ko sta dvojina in množina redkejši, npr. *Obe njegovi drugi /= 2./ mesti sta vredni toliko kot zlati*; *Vseh njegovih drugih /= 2./ mest je zdaj že šest*. Množina je sicer najbolj pogosta pri poimenovanju desetletij, npr. *V sedemdesetih /= 70./ letih 20. stoletja se je konfekcijska moda močno spremenila.*

Številčenje je včasih lahko obojno, bodisi z glavnimi bodisi z vrstilnimi številniki. Za katero gre in ali ima v zapisu piko, pove tudi besedni red.

člen 5 [pét] zakona o /.../	ALI:	5. [pêti] člen zakona o /.../
v poglavju 5 [pét] manjka /.../	ALI:	v 5. [pêtem] poglavju manjka /.../

5.1.1.1.2 Napačna pika za 'cela'

V slovenščini za ločevanje celih števil od njihovih desetink, stotink itd. uporabljamo vejico, ne pike. Torej: *8,50 EUR* (napačno: **8.50 EUR*). Gre za malenkost, a napačne pike nam bodo v tabelah z veliko številskimi podatki vzele precej časa, da jih popravimo, zato si to vejico velja zapomniti.

Na kratko:

Napačno	**Pravilno**
8.50 EUR	8,50 EUR
8.50 cm	8,50 cm
8.5 %	8,5 %

5.1.1.1.3 Pika za ločevanje tisočic

Za lažje branje velikih števil se je za tisočicami, napisanimi s številkami, uveljavil zapis z ločevalno obojestransko stično piko: *85.000 EUR*. Pri zaokroženih številih, kakršno je pravkar navedeno, lahko namesto ničel uporabimo tudi besedo: *85 tisoč*. Postavlja se sicer vprašanje spodnje meje pike: ali piko postavimo že pri *1.000* ali šele pri *10.000* in višje? Začetek že pri *1.000* se zdi zaradi enotnosti smiseln v besedilih z veliko številskimi podatki, še zlasti pa v tabelah, v katerih smo za lažje branje po stolpcih navzdol ali navzgor uporabili desno poravnavo.

5.1.1.1.4 Pika in presledek pri datumu ter uri

Pravilno napisan datum ima samo dve obliki:

5. 1. 2022

5. januar 2022

Pravzaprav lahko dodamo še tretjo, tj. z rodilniško končnico pri mesecu in v kombinaciji s krajem, a s pripisom, da postaja starinska.

V Mariboru, 5. januarja 2022

Pogosteje kot na piko je treba opozarjati na obvezen presledek za njo. Poleg tega v datumu ni ničel pri dnevu in mesecih, manjših od deset; ime meseca pa pišemo z malo začetnico.

Napačno in pravilno je torej:

Napačno	**Pravilno**
5.1.2022	5. 1. 2022
05. 01. 2022	5. 1. 2022
5. Januar 2022	5. januar 2022

Pri zapisu ure je pravilnih možnosti več. Če izberemo zapis s piko, je ta stična na obeh straneh.

ob 13.00	ob 13^{00}	ob 13h	ob 13^{h}
ob 13.15	ob 13^{15}	/	/

Paziti je treba še takrat, ko želimo v zapis dodati besedo *ura*:

Napačno	**Pravilno**	
ob 13.00 uri	ob 13.00	ob 13. uri
ob 13.15 uri	ob 13.15	

Na digitalnih številčnicah se za ločevanje ure od minut namesto pike uporablja stično dvopičje, ki pa v drugih zapisih ni zaželeno. Zakaj? Ker ima drug pomen – namreč pomen izmerjenega časa, npr. *Skupen čas priprave je 6:30* /= 6 min in 30 s/.

5.1.1.1.5 Modna pika med naslovom in podnaslovom

Za prvi vtis smo priredili dva od naslovov zaključnih del, omenjenih v drugem in četrtem poglavju te knjige:

> Osnovnošolski novinarski krožki. Jezikovna vzgoja mladih novinarjev
>
> Gradnja novinarskih besedil. Odstavek

Kaj menite o vmesni piki? Najbrž vsaj to, da ni običajna. Jezikoslovci bi rekli, da je stilno posebna. Kot taka lahko deluje novo, imenitno. Pa se ji vseeno (ali pa ravno zato) odrecimo. Pika ima že dovolj drugih vlog, vloge ločevanja naslova od podnaslova pa ne potrebuje tudi zato, ker to vlogo nedvoumno in ustaljeno opravlja že dvopičje. Uporabite raje to ali pa seveda tisto ločilo, ki ga v tej vlogi izrecno zapovedujejo navodila vaše fakultete.

5.1.1.2 Dvopičje

5.1.1.2.1 Dvopičje po napovedi

Običajno na dvopičje po napovedi pomislimo pri naštevanju, npr. *Esej vsebuje: uvod, jedro in zaključek*, vendar pa je napovednost precej širša. Primerov, ko je bilo dvopičje rabljeno po napovedi, je v tem učbeniku zelo veliko.

> Obliki za vključevanje besedil drugih in sklicevanja nanje sta dve:
>
> – citiranje ter
>
> – povzemanje in parafraziranje.
>
> Pri citatih, daljših od petih vrstic, se je uveljavilo naslednje pravilo: tak citat postavimo v lasten odstavek /.../.
>
> Še na nekaj velja spomniti: »besedila« drugih, na katera se moramo sklicati, če smo jih vključili v svoje delo, so tudi /.../.
>
> Povedano drugače: bralec bo podatke, prikazane v tabeli ali na sliki, dojel lažje in hitreje /.../.

Napovedno dvopičje lahko zamenjamo oz. ga kombiniramo z *in sicer, to je, in to, npr., kot je,* se mu pa ni treba izogibati – pravzaprav ima pred vsemi temi pomembno prednost: kratkost.

5.1.1.2.2 Dvopičje med naslovom in podnaslovom

Kot smo napisali že v prejšnjem podpoglavju, v primeru, ko ima delo naslov in podnaslov, mednju običajno postavimo dvopičje.

Naslov temo poimenuje širše, podnaslov jo oži. Če je mogoče, se tej dvodelnosti sicer raje izognemo in oblikujemo samo natančen naslov brez podnaslova.

5.1.1.2.3 Dvopičje za 'proti'

Dvopičje ima tudi pomen 'proti', se pa takrat piše nestično, npr. *merilo 1 : 30.000*, *analiza 1 : analiza 2*, *rezultat 3 : 2*. V enakem pomenu sicer lahko uporabimo še nestični pomišljaj (*merilo 1 – 30.000*).

Torej:

Napačno	**Pravilno**
merilo 1:30.000	merilo 1 : 30.000
rezultat 3:2	rezultat 3 : 2

5.1.1.3 Podpičje

Znano je, da podpičje posamezne dele povedi loči močneje kot vejica in šibkeje kot pika. Občutek o tej »moči« izostrimo z branjem, in to ravno strokovno-znanstvenih besedil, kjer je podpičja največ.

5.1.1.3.1 Podpičje pri naštevanju

Podpičje je zelo uporabno pri naštevanju raznorodnih skupin. V četrtem poglavju knjige (podpoglavje 4.4.1) smo našteli nekaj kolokacij z besedo *definiran* in si pri tem pomagali prav z njim:

> definiran cilj, definiran pojem; jasno definiran, vnaprej definiran; definiran kot razmerje, definiran kot stanje; definiran z enačbo, definiran s številom

Podpičje je tu ločevalo različno besednovrstno zgradbo kolokacij: najprej smo napisali dve kolokaciji z zgradbo pridevnik + samostalnik (*definiran cilj*, *definiran pojem*), nato dve kolokaciji z zgradbo prislov + pridevnik (*jasno definiran*, *vnaprej definiran*) itd. Pri naštevanju med pojmi, ki so enorodni, torej napišemo vejico, med raznorodnimi pojmi v istem nizu pa podpičje, prim. še:

> Požgan in Bojinović Fenko (2021, str. 31) sta kot pomoč pri oblikovanju raziskovalnih vprašanj predlagala pet vprašanj: kako je pojav nastal; kaj vpliva na spremembe v tem pojavu; kdo so ključni akterji tega pojava; kateri dejavniki ta pojav povezujejo z drugim pojavom in zakaj je/ni neki pojav uspešen ali učinkovit?

Za enako vlogo podpičja gre tudi pri alinejnem naštevanju.

> Ponovimo:
> - namen raziskave je to, kar hočemo z njo doseči;
> - najpogostejši glagol v povedi, ki izraža namen, je *ugotoviti*;
> - namen je nekaj drugega kot predmet raziskave in cilji.

5.1.1.3.2 Podpičje v zahtevni povedi

Preberite naslednje besedilo:

> Pred dvema desetletjema so diplomsko delo prebrali trije ali štirje ljudje /.../: mentor, mobitni somentor in člani komisije za zagovor. Nadaljnji bralci so bili takrat redki; morali so obiskati knjižnico in si tam pogledati čitalniški izvod naloge.

Kako bi razložili tukajšnjo rabo podpičja? Utemeljitev avtorice je bila naslednja: druga poved (*Nadaljnji bralci* /.../) je ena miselna celota. Če bi namesto podpičja zapisali piko, bi misel preveč razdelili, ji na sredini vsilili premočen premor, medtem ko bi bila vejica prešibka za obrat iz stavka, ki ugotavlja stanje, v stavek z modalnim glagolom *morali*. Podpičje torej zaznamuje že rahel miselni obrat, lahko pa seveda tudi močnejšega, tj. obrat v nasprotje, dalje pa še prehod v vzrok ali posledico, pojasnilo, lahko tudi zgolj dopolnilo.

> Z navedenim se strinjamo; drži pa tudi, da nam le malo pomaga pri vprašanju, kako se lotiti pisanja seminarske naloge, diplomskega dela ali znanstvenega članka.
>
> Enako velja za manj znane kratice /.../ in opombe; povzetek je namreč v sebi zaključeno, samozadostno besedilo.
>
> Poštenost do dela drugih, ki smo jo zgoraj večkrat izpostavili, tu usmerimo k sebi; povejmo, kaj bi v drugo, če bi imeli priložnost, storili drugače.
>
> Strokovno-znanstvenih besedil je več vrst; npr. zgoraj smo nekajkrat med drugim omenjali seminarsko nalogo, diplomsko in magistrsko delo ter znanstveni članek. Nekatera besedila imajo dalje več skupnih lastnosti kot druga; in te dajemo v iste skupine.

Dobro je, če so povedi, ki potrebujejo podpičje iz tu naštetih razlogov, previdno odmerjene. Na mestih, ki jih ponazarjajo zgornji primeri, bi bil lahko tudi pomišljaj in mestoma oklepaji. Načeloma zato velja: če ste v pravilno rabo podpičja prepričani, ga uporabite, če ste v dvomih, raje napišite drugo ločilo, vključno s piko.

Znam. Razumem. Želim vedeti še več.

VAJA 1: Znanje o tem, kje ob ločilih so presledki, ste pridobili že v osnovni in srednji šoli. Popravite torej stičnost ločil.

a) 1.tehnična funkcija, 2.komercialna funkcija, 3.finančna funkcija

b) Reportažna vrsta vključuje glavo, uvod, jedro in zaključek .

c) Kaj lahko izračunamo iz naklona premice ?

č) »Turizem smo ljudje !« je slogan, ki pove bistvo in resnico turistične ponudbe.

d) Tabela 6 : Povprečna poraba goriva v l/100 km

e) več glej v nadaljevanju poglavja in v poglavju 2. 6. 1

f) Števila so namenjena ocenjevanju resnosti bolezni (Goetz in sod.,2004;Zhao in sod.,2010).

g) Zakon o strokovnih in znanstvenih naslovih (v nadaljevanju : ZSZN-1)

h) Definicija komunalnega odpadka je naslednja: » Komunalni odpadek je odpadek iz gospodinjstva ali njemu po naravi ali sestavi podoben odpadek iz proizvodnje, trgovine, storitve ali druge dejavnosti « (Kosi 2013, str.14) .

VAJA 2: Prečrtajte odvečne pike, dodajte manjkajoče, obkljukajte pravilne.

a) Tudi v prihodnjih 50. letih se bo povprečna življenjska doba podaljševala.
   Po 3. letih se usposabljanje zaključi.
   V 30. letih prejšnjega stoletja je Carl Gustav Jung predlagal novo teorijo psihičnega razvoja.

b) Komisijsko poročilo se mora sestaviti v 30 dneh od nastanka izrednega dogodka.
   Po 7. dneh izpostavljenosti prašivom je bila povprečna korigirana smrtnost hroščev /.../.
   Do 5. dne je krivulja položnejša, s prvim polnjenjem začne produkcija v obeh reaktorjih naraščati.

c) /te/ se smiselno povezujejo s splošnimi določbami ZIZ o prodaji premičnin (92–96 člen ZIZ)
   Produkti regije HLA III. razreda so po strukturi in funkciji raznolike molekule.
   V poglavju 4.1 najprej predstavljamo rezultate /.../.

VAJA 3: Popravite napačen zapis datuma in ure, obkljukajte pravilnega.

a) ponedeljek, 20.06.2022

b) torek, 21. 06. 2022

c) sreda 22. 6. 2022

č) četrtek, 23. 6. 2022, ob 9.00 uri

d) petek, 24. 6. 2022, ob 9 h

e) sobota, 25. 6. 2022, ob 9.15 uri

f) nedelja, 26. 6. 2022, ob 9.15

VAJA 4: Obkljukajte pravilne trditve, napačne popravite.

a) Dvopičje napišemo za napovednim stavkom.

b) Dvopičje med naslovom in podnaslovom je običajno, ustaljeno.

c) Dvopičje v pomenu 'proti' se piše brez presledkov.

č) Dvopičje, ki loči ure od minut v izmerjenem času, se piše brez presledkov.

VAJA 5: Označite vsa podpičja in povejte, ali so rabljena pravilno ali ne.

a) Večina javnosti (javna podpora Clintonu se je gibala okrog 67 %; op. a.) je namreč bila proti /njegovi/ odstavitvi.

b) Preglednica 1: Seznam izbranih invazivnih vrst /.../; krepki tisk označuje nevarne invazivke v Sloveniji (Jogan, 2009).

c) Na primer: starši otroku obljubijo nagrado, če bo vsak dan eno uro sedel za knjigami (Marentič Požarnik, 2000; Dumont idr., 2013).